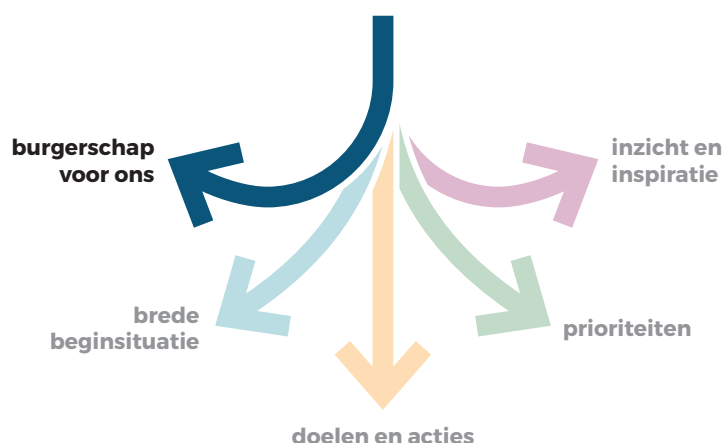

DOEFICHE BURGERSCHAP VOOR ONS

Wat is burgerschap voor ons? Maak samen met collega's tijd voor een actief groepsgepraek waarin je het thema burgerschap stapsgewijs en vanuit verschillende invalshoeken onderzoekt en invult voor jouw school! Met deze DOE-fiche focussen we stap voor stap op **persoonlijke invulling van burgerschap, professionele invulling van burgerschap én synthese**. We bieden inspirerende activiteiten aan zodat je als team kan beginnen werken aan deze visieontwikkeling. Want visieontwikkeling is nodig en belangrijk om samen rond burgerschap aan de slag te gaan.

DOELGROEP

Leerkrachten, directies, begeleiders, ... die samen een visie willen ontwikkelen rond burgerschap.

GROEPSGROOTTE

Vanaf 4 tot en met 20 deelnemers

OVERZICHT INHOUD

- **FOCUS 1 | Persoonlijke invulling van burgerschap.**
 1. DOE-opdracht "Wat betekent burgerschap voor mij?"
Minimum 20 minuten (afhankelijk van de groepsgrootte)
- **FOCUS 2 | Professionele invulling van burgerschap.**
 2. DOE-opdracht "Wat betekent burgerschap voor jou, als leerkracht/directie?"
Minimum 40 minuten (afhankelijk van de groepsgrootte)
 3. DOE-opdracht "Kernwoorden rond burgerschap".
Minimum 50 minuten (afhankelijk van de groepsgrootte)
- **FOCUS 3 | Analyse, synthese en reflectie.**
 3. DOE-opdracht "Afsluitmoment: reflectie en hoe nu verder?"
Minimum 20 minuten (afhankelijk van de groepsgrootte)

RUIMTE

Een ruim lokaal waar deelnemers vrij in kunnen bewegen en waar deelnemers op een stoel in een grote kring kunnen gaan zitten.

MATERIAAL

Zie telkens vermelding bij de DOE-opdrachten onder "VOORBEREIDING".

FOCUS 1

PERSOONLIJKE INVULLING VAN BURGERSCHAP

DOE-opdracht | “Wat betekent burgerschap voor mij?”

Aan de hand van een tekening en woorden

TIMING

- Minimum 20 minuten – afhankelijk van de groepsgrootte

VOORBEREIDING

- Stoelen staan in een kring.
- Een prent van een gezicht (A3 of groter) ligt in het midden van de kring (zie bijlage 1).
- Naast de prent liggen post-its en schrijf- en tekenmateriaal.

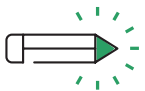
HET DOEL VAN FOCUS 1

- Door deze opdracht worden deelnemers meer van bewust hun eigen kijk op burgerschap. Ze verwoorden hun eigen persoonlijke kijk aan de hand van tekeningen of kernwoorden.
- Doordat deelnemers hun persoonlijke kijk op burgerschap delen met de groep worden ze ook meer bewust van alle (diverse) invullingen die mogelijk bestaan in de groep.

VERLOOP VAN DE OPDRACHT

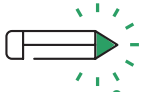
STAP 1 Introductie prent

- De begeleider laat de deelnemers in een kring zitten. De begeleider toont hen de prent van het gezicht en plaatst die in het midden.

Zoals jullie kunnen zien, ligt hier een prent van een gezicht. Misschien jouw gezicht? Stel, ik vraag jullie: ‘Wat betekent burgerschap voor jou?’. Aan wat zou je meteen denken?’

- De begeleider laat hen de post-its zien.

‘Schrijf woorden (of teken ze) op deze post-its. Eén tekening/woord per post-it.’

- De deelnemers beantwoorden deze vraag met het tekenen of schrijven van kernwoorden op (minimum 5) post-its. Eén woord of tekening per post-it. Geef de deelnemers voldoende tijd om te schrijven/tekenen.

STAP 2 Gesprek

A. IN KLEINE GROEP (4 -10 deelnemers)

- De begeleider vraagt de deelnemers om de post-its met woorden/tekeningen BINNEN het gezicht te leggen.

- De begeleider en de deelnemers bekijken de verschillende post-its. Eén voor één worden de post-its besproken en worden er vragen rond de betekenis van de woorden/tekeningen gesteld. Voorbeeldvragen:

‘Welke woorden lezen we?’

‘Wie heeft dat woord genoteerd?’

‘Wat maakt dat je dat woord koos?’

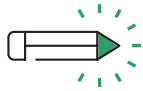
‘Wat begrijpen anderen daar misschien onder?’

‘Wat zien jullie in deze tekening?’

‘Kan de persoon die deze tekening heeft gemaakt even vertellen of dat overeenkomt met wat hij/zij wilde tekenen?’

‘Wat betekent dat voor jou?’

‘Kan je daar een voorbeeld van geven?’

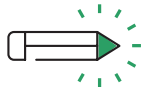
- Als iedereen aan de beurt is geweest vraagt de begeleider aan de groep:

‘Zijn er nog vragen over iets wat gezegd is?’

‘Laat ons eens het totaalbeeld bekijken. Zien jullie overeenkomsten?’

‘Welke woorden kunnen we clusteren?’

‘Zien jullie ook tegenstellingen?’ Welke woorden/tekeningen kunnen we tegenover elkaar plaatsen?’

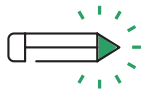
- De groep clustert de woorden/tekeningen en legt deze bij elkaar.

B. IN GROTE GROEP (11 – 20 deelnemers)

- De begeleider vraagt de deelnemers om in gesprek te gaan met de persoon naast hen.

‘Welke woorden heb je opgeschreven? Vertel aan je gesprekspartner waarom je deze woorden hebt opgeschreven of dit hebt gekozen om te tekenen.’

Geef de deelnemers voldoende tijd om in gesprek te gaan.

- Na dit duo gesprek vraagt de begeleider om de post-its met woorden/tekeningen BINNEN het gezicht te leggen.
- De begeleider en de deelnemers bekijken de post-its. Er worden vragen gesteld rond het verloop van het duogesprek en de betekenis van de woorden/tekeningen. Voorbeeldvragen:

‘Hoe is het gesprek met je duopartner verlopen?’

‘Waren er raakpunten tijdens je gesprek?’

‘Had je dezelfde visie met je gesprekspartner? Of helemaal niet?’

‘Wat viel je nog op bij jullie gesprek?’

‘Laat ons even kijken. Welke kernwoorden zien we BINNEN het gezicht?’

‘Wat maakt dat je dat woord koos? Wat betekent dat voor jou?’

‘Kan je daar een voorbeeld van geven?’

‘Zijn er overeenkomsten in de kernwoorden?’

‘Heeft er iemand een tekening gemaakt? Wat betekent het?’

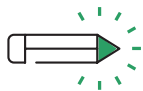
‘Zien we overeenkomsten, met andere tekeningen of kernwoorden?’

‘Zijn er nog vragen over iets wat gezegd is?’

‘Laat ons eens het totaalbeeld bekijken. Zien jullie overeenkomsten?’

‘Welke woorden kunnen we clusteren?’

‘Zien jullie ook tegenstellingen? Welke woorden/tekeningen kunnen we tegenover elkaar plaatsen?’

De groep clustert de woorden/tekeningen en legt deze bij elkaar.

FOCUS 2

PROFESSIELE INVULLING VAN BURGERSCHAP

DOE-opdracht | “Wat betekent burgerschap voor jou, als leerkracht/directie?”

Aan de hand van een tekening en woorden

TIMING

- Minimum 40 minuten - afhankelijk van de groepsgrootte

VOORBEREIDING

- Stoelen staan in een kring
- Post-its met de woorden/tekeningen van de deelnemers bij de vorige DOE-opdracht “Wat betekent burgerschap voor mij?” (persoonlijke invulling; post-its BINNEN het gezicht)

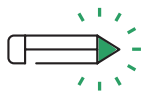
HET DOEL VAN FOCUS 2

- Door deze DOE-opdrachten worden deelnemers meer bewust van hun eigen persoonlijke kijk én hun professionele kijk (als leerkracht/directie/leerlingbegeleider/ ...) op burgerschap. Ze verwoorden hun professionele kijk aan de hand van tekeningen of kernwoorden.
- Met deze opdrachten zetten ze de eerste stappen om, als groep, een visie te ontwikkelen rond burgerschap.

VERLOOP VAN DE OPDRACHT

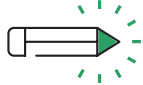
STAP 1 Prent met post-its

- De deelnemers zitten in een kring en kijken naar de post-its op de prent (in het gezicht)

‘Eerder stelde ik de vraag: ‘Wat betekent burgerschap voor jou?’ Maar wat betekent burgerschap voor jou als leerkracht/directie/leerlingbegeleider? Aan wat denk je meteen?’

- De begeleider laat deelnemers terug lege post-its zien.

‘Schrijf woorden (of teken ze) op deze post-its. Eén tekening/woord per post-it’

- De deelnemers beantwoorden deze vraag met het tekenen of schrijven van woorden op (minimum 5) post-its. Eén woord per post-it. Geef de deelnemers voldoende tijd om te schrijven/tekenen.

STAP 2 Gesprek kernwoorden/tekeningen BUITEN het gezicht

A. In kleine groep (4 -10 deelnemers)

- De begeleider vraagt de deelnemers om de post-its met woorden/tekeningen BUITEN het gezicht te leggen.

- De begeleider en de deelnemers bekijken de post-its. Eén voor één worden de post-its besproken en worden er vragen rond de betekenis van de woorden/tekeningen gesteld. Voorbeeldvragen:

‘Welke woorden lezen we BUITEN het gezicht?’

‘Wie heeft dat woord genoteerd?’

‘Wat maakt dat je dat woord koos?’

‘Wat begrijpen anderen daar misschien onder?’

‘Wat zien jullie in deze tekening?’,

‘Kan de persoon die deze tekening heeft gemaakt even vertellen of dat overeenkomt met wat hij/zij wilde tekenen?’

‘Wat betekent dat voor jou?’ ‘Kan je daar een voorbeeld van geven?’

- Volgende stap (clustering)

‘Zijn er nog vragen over iets wat gezegd is?’

‘Laat ons eens het totaalbeeld bekijken. Zien jullie overeenkomsten?’

‘Welke woorden kunnen we clusteren?’

‘Zien jullie ook tegenstellingen? Welke kernwoorden/tekeningen kunnen we tegenover elkaar plaatsen?’

- De groep clustert de woorden/tekeningen en legt deze bij elkaar.

B. In grote groep (11 – 20 deelnemers)

- De begeleider vraagt de deelnemers om in gesprek te gaan met de persoon naast hen.

‘Welke woorden heb je opgeschreven? Vertel aan je gesprekspartner waarom je deze woorden hebt opgeschreven of je hebt gekozen om het te tekenen.’

Geef de deelnemers voldoende tijd om in gesprek te gaan.

- Na dit duo gesprek, vraagt de begeleider om de post-its met woorden/tekeningen BUITEN het gezicht te leggen.
- De begeleider en de deelnemers bekijken de post-its. Er worden vragen gesteld rond het verloop van het duogesprek en de betekenis van de woorden/tekeningen. Voorbeeldvragen:

‘Hoe is het gesprek met je gesprekspartner verlopen?’

‘Waren er raakpunten tijdens je gesprek? Had je dezelfde visie als je gesprekspartner? Of helemaal niet?’

‘Wat viel je nog op bij jullie gesprek?’

‘Welke kernwoorden zien we BUITEN het gezicht? Zijn er overeenkomsten?’

‘Wat maakt dat je dat woord koos? Wat betekent dat voor jou?’

‘Kan je daar een voorbeeld van geven?’

‘Heeft er iemand een tekening gemaakt? Wat betekent die?’

- Volgende stap (clustering)

‘Zijn er nog vragen over iets wat gezegd is?’

‘Laat ons eens het totaalbeeld bekijken. Zien jullie overeenkomsten?’

‘Welke woorden kunnen we clusteren?’

‘Zien jullie ook tegenstellingen? Welke woorden/tekeningen kunnen we tegenover elkaar plaatsen?’

De groep clustert de woorden/tekeningen en legt deze bij elkaar.

STAP 3 Gesprek kernwoorden/tekeningen BINNEN én BUITEN het gezicht

A. In kleine groep (4 -10 deelnemers)

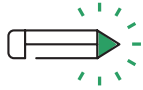
- De begeleider vraagt de deelnemers om de post-its met woorden/tekeningen BINNEN én BUITEN het gezicht te bekijken en deze te bespreken:

‘Zijn er kernwoorden die voorkomen BINNEN én BUITEN het gezicht?’

‘Zijn er woorden die enkel voorkomen BINNEN het gezicht (of BUITEN het gezicht)?’

‘Kunnen we woorden clusteren?’

‘Zien we tegenstellingen?’

B. In grote groep (11 – 20 deelnemers)

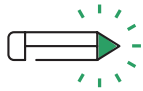
- De begeleider vraagt de deelnemers om de post-its met kernwoorden/tekeningen BINNEN én BUITEN het gezicht te bekijken. Er volgt eerst een gesprek per twee over eventuele gelijkenissen IN én BUITEN het gezicht. Nadien volgt er een gesprek in groep.

‘Zijn er kernwoorden die voorkomen BINNEN én BUITEN het gezicht?’

‘Zijn er woorden die enkel voorkomen BINNEN het gezicht (of BUITEN het gezicht)?’

‘Kunnen we woorden clusteren?’

‘Zien we tegenstellingen?’

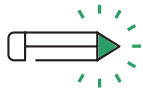

STAP 4 Inzoomen op de woorden BUITEN het gezicht

- De begeleider vraagt de deelnemers om de post-its met woorden/tekeningen enkel BUITEN het gezicht te bekijken en start een bespreking.

‘Wat mij opvalt is dat er (WEINIG of VEEL) gelijkenissen zijn op de post-its buiten het gezicht.

‘Wat roept dat bij jullie op?’

STAP 5 Kernwoorden in de (klas)ruimte

- De begeleider kiest 5 verschillende woorden (bv. woorden die erg verschillend zijn van elkaar, tegenstellingen) en legt deze woorden/tekeningen verspreid in de klasruimte.
- De begeleider vraagt de deelnemers om rond te wandelen en de post-its te bekijken. Geef de deelnemers voldoende tijd.

STAP 6 Kernwoorden in de (klas)ruimte

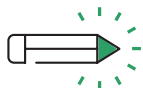
TIP

je kan op een groot papier de 5 gekozen woorden schrijven zodat je de antwoorden die je verzamelt in deze fase later ook kan terugkoppelen. Je kan ook foto's maken van de 5 gekozen woorden.

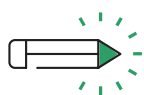
- De begeleider stelt een startvraag:

‘Zometeen stel ik een vraag en ga je bij de post-it staan die voor jou relevant is voor die vraag.

VRAAG 1: ‘Welke post-it spreekt jou het meeste aan op vlak van jouw visie rond burgerschap?’

- Deelnemers gaan bij een woord (post-it) naar keuze staan. Er volgt een gesprek over deze keuze.

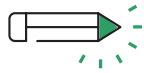

‘Waarom is je keuze gevallen voor dit woord?’

‘Vond je het moeilijk kiezen?’

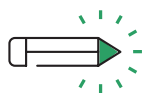
‘Had je nog een andere voorkeur? Zo ja, waarom koos je toch voor deze post-it?’

- Nadien volgt een tweede vraag waarbij deelnemers bij een gekozen post-it gaan staan.

VRAAG 2: “Welke post-it spreekt je het minste aan?”

- Deelnemers gaan bij een woord (post-it) naar keuze staan. Er volgt een gesprek over deze keuze.

‘Waarom is je keuze gevallen voor dit woord?’

‘Vond je het moeilijk kiezen?’

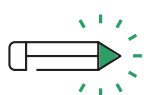
‘Had je nog een andere voorkeur? Zo ja, waarom koos je toch voor deze post-it?’

- Nadien volgt een derde vraag waarbij deelnemers bij een gekozen post-it gaan staan.

VRAAG 3: “Rond welke post-it wil je nog meer werken of je in verdiepen?”

- Deelnemers gaan bij een woord (post-it) naar keuze staan. Er volgt een gesprek over deze keuze.

‘Waarom is je keuze gevallen voor dit woord?’

‘Vond je het moeilijk kiezen?’

‘Had je nog een andere keuze? Zo ja, waarom koos je toch voor deze post-it?’

- De begeleider vraagt aan deelnemers om terug te gaan zitten in de kring.
- De begeleider houdt de gekozen woorden op vraag 3 apart!

FOCUS 2

PROFESSIONELE INVULLING VAN BURGERSCHAP

DOE-opdracht | “Kernwoorden rond burgerschap”

TIMING

- Minimum 50 minuten - afhankelijk van de groepsgrootte

VOORBEREIDING

- Stoelen staan in een halve kring.
- 4 x 9 kernwoorden over burgerschap liggen klaar ([zie bijlage 2](#)).

VOORBEREIDING

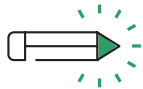
STAP 1 Kernwoorden rond burgerschap

- De begeleider verdeelt de groep in 4 subgroepen en geeft iedere groep de kaartjes met kernwoorden rond burgerschap (zie bijlage 2).

* Bij een kleine groep doen ze de opdracht individueel of in kleine groepjes van 2 à 3 personen.

STAP 2 De volgorde

- De begeleider vraagt aan de groepen om de kernwoorden te bekijken, te bespreken en ze SAMEN nadien op volgorde van belangrijkheid te leggen.

‘Nummer één is waar we als team volgens jullie nog op willen/moeten aan werken/verdiepen. Nummer tien is volgens jullie minder belangrijk voor ons als team om aan te werken of is niet toepasselijk voor onze school.’

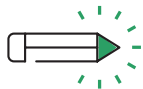
‘Neem tijd voor discussie. Luister naar de ideeën van je collega’s.’

Mocht de groep er niet uitkomen kan de begeleider hen hierin begeleiden en/of inzichten geven.

- Geef deelnemers de tijd om een volgorde te bepalen.
- Als een volgorde van kernwoorden per groep is bepaald, vraagt de begeleider de deelnemers om rond te wandelen en de volgorde van de verschillende groepen te bekijken.

STAP 3 Gesprek

- De deelnemers gaan vervolgens in een halve kring zitten en de begeleider legt de verschillende volgorden, van de vier groepen, voor hen.

‘Wat valt er op?’

‘Zijn er gelijkenissen?’

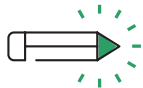
‘Waar heb je vragen bij?’

‘Wat zou jij veranderen?’

‘Wat vind je vreemd?’

STAP 4 In groep

- Volgende stap is het zoeken naar overeenstemming, compromis rond een volgorde van kernwoorden voor de ganse groep.

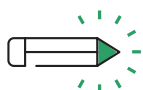

‘Wat als wij, als team, een volgorde zouden bepalen, hoe zou die eruit kunnen zien?’

‘En hoe pakken jullie dat aan?’ ‘Probeer als groep samen te werken!’

De deelnemers overleggen als team, en proberen de kernwoorden op een volgorde te leggen.

- Wanneer ze een volgorde (als groep) hebben bepaald volgt er een gesprek.

‘Zijn jullie tot een overeenkomst gekomen?’

‘Zo ja, was dit gemakkelijk? Ging het vlot?’

‘Of zijn jullie niet tot een overeenkomst gekomen? Hoe zou dat komen?’

‘Stootte je op meningsverschillen? Vond je dat je misschien geen inspraak had in de groep? Of dat niemand de eerste aanzet gaf?’

‘Kunnen we een top 3 maken?’

De deelnemers overleggen als team en beslissen samen welke 3 woorden in de top 3 komen te liggen.

FOCUS 3

ANALYSE, SYNTHESE EN REFLECTIE

DOE-opdracht | “Afsluitmoment: reflectie en hoe nu verder”

TIMING

- Minimum 20 minuten – afhankelijk van de groepsgrootte

VOORBEREIDING

- De stoelen staan in een kring.
- Kaarten met prenten/foto's liggen in het midden van de kring.

Materiaaltips:

- Prenten uit het spel “DIXIT”, Merk: Libellud
- Associatiekaarten “Picture This!” Auteur: Espérance Blaauw

- De gekozen woorden op **vraag 3 “Welke post-it wil je nog meer aan werken/in verdiepen?”** (zie focus 2, DOE-opdracht professionele invulling aan de hand van woorden en/of tekeningen, stap 6)
- De gekozen **kernwoorden** (top 3) van de vorige opdracht (zie focus 2, DOE-opdracht professionele invulling aan de hand van kernwoorden rond burgerschap)

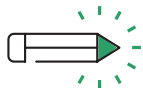
HET DOEL VAN FOCUS 2

- De deelnemers beslissen als groep welke kernwoorden (rond burgerschap) een prioriteit zijn om aan te werken in kader van hun visieontwikkeling rond burgerschap.
- De deelnemers kunnen zich individueel uiten aan de hand van een foto/prent zodat er een reflectie ontstaat.

VERLOOP VAN DE OPDRACHT

STAP 1 Kernwoorden

- De begeleider vraagt aan de deelnemers om in een kring te zitten.
- De begeleider laat de gekozen kernwoorden op vraag 3 ‘Rond welke post-it wil je nog meer werken/in verdiepen?’ en de eerste 3 kernwoorden (top 3) van de vorige opdracht zien.
- Er volgt een gesprek met de groep over deze kernwoorden.

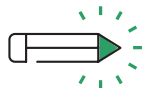
‘In de kring zien jullie verschillende foto’s/prenten liggen. Uiteenlopende beelden met verschillende achtergronden, gevoelens, thema’s,...noem maar op. Kies een prent/foto die past bij je gevoel over deze sessie?’

- Als groep worden er beslissingen en afspraken gemaakt. De gekozen kernwoorden worden in de volgende stap verder meegenomen voor visieontwikkeling (zie ook: [DOE-fiche Een Kwestie van prioriteiten](#)).

STAP 2 Gesprek/reflectie aan de hand van prenten/foto's

- Na de eerste fase gaan we over naar reflectie van deze activiteit.
- De begeleider legt verschillende foto's/prenten in de kring.

'Waarom koos je voor deze prent?'

'Vond je het makkelijk om er één te kiezen?'

'Had je meerdere keuzes?'

'Geeft deze prent/foto een gevoel weer? Zo ja, welk gevoel?'

Door het gebruik van foto's in een gesprek ontstaat er een beeldassociatie. Onbewust worden eigen gevoelens en ideeën gekoppeld aan vragen" uit 'Picture This!'

| Espérance Blauw

EEN AANTAL AANDACHTSPUNTEN VOOR DE BEGELEIDER(S) VAN DEZE DOE-OPDRACHTEN:

- Een kritische benadering en onderzoek van eigen **aannames rond en invullingen van burgerschap** is een belangrijke (volgende) stap wanneer je werkt aan visieontwikkeling.
 - Probeer in jouw begeleiding hier aandacht aan te besteden. Dit kan je bijvoorbeeld doen door open en constructief-kritische vragen te stellen bij input die deelnemers geven? Durf door te vragen.
 - In verdere stappen kan je gebruik maken van een visie die je interessant vindt (bijvoorbeeld aan de hand van de gekozen kernwoorden van deze activiteit). Wat lezen jullie als team daarin? Waar zijn jullie het mee eens? Waar zien jullie een tegenstelling? Wat leest als een confrontatie van bepaalde aannames die er in jullie team leven?
 - Zie ook de LEES- en INSPIRATIE-fiches "Wat is burgerschap?" en "Goede vragen en ideeën voor burgerschapseducatie" voor meer informatie.
- Breng je (te ontwikkelen) visie op burgerschap ook in verband met het **pedagogisch project** van je school en met de bestaande pedagogische en didactische praktijken. Deze kunnen samen voeding geven aan een brede beginsituatieanalyse. Wie binnen het team werkt reeds rond burgerschap? Wat doen jullie al goed? Wat willen/moeten jullie nog te weten komen? Welke blinde vlekken hebben jullie?
 - Voor extra vragen en aandachtspunten rondom het in kaart brengen van de beginsituatie kan je gebruik maken van de DOE-fiche 'Beginsituatie'.

BIJLAGE 1

BIJLAGE 2 | 9 KERNWOORDEN ROND BURGERSCHAP

(eigen) identiteiten	diversiteit
met elkaar in dialoog gaan	participatie
duurzaamheid	rechten van de mens
democratie	solidariteit
gelijkwaardigheid	